

W MAGICZNYM ŚWIECIE ZABAWEK DZIECIĘCYCH

1. Dlaczego zabawki są tak ważne?

Poszerzanie wiedzy i zdobywanie nowych umiejętności nie musi być przykrym obowiązkiem, ale może stać się wspaniałą przygodą i sprawiać wiele przyjemności.

Jak tego dokonać? Pytanie to już od dawna nurtuje pedagogów, próbujących uatrakcyjnić proces edukacyjny oraz – jednocześnie – podnieść jego efektywność. Okazuje się, że uczniów wcale nie tak trudno zachęcić do intensywnej pracy, kiedy zaproponuje się temat, który sprawia im przyjemność i który jest im szczególnie bliski.

Co zatem jest najbliższe człowiekowi i sprawia mu radość? Odpowiedź jest prosta! Oczywiście zabawa i zabawka.

Faktem jest, że konieczność zabawy odczuwają wszyscy, nie tylko dzieci, ale również osoby dorosłe. Zachowania ludyczne nieodłącznie związane są z człowiekiem i jego dziejami. Stały się one jedną z naturalnych potrzeb gatunku ludzkiego i towarzyszą mu w różnych okolicznościach życia. Stąd też *homo sapiens* określa się mianem *homo ludens*.

Chciałabym w tym artykule przybliżyć Czytelnikowi ogólnopolski konkurs pt. „Magiczny świat zabawek” zorganizowany już trzykrotnie w Szkole Podstawowej w Rudnie (woj. śląskie, gm. Rudziniec), którego jestem pomysłodawczynią i współorganizatorką.

Nauczyciele z Rudna tematem przewodnim konkursu uczynili przedmioty najbliższe dzieciom. O tym, że zabawki posiadają osobliwą magię, chyba nikogo nie trzeba przekonywać. Warto pamiętać również o tym, że są one integralną częścią świata dzieci oraz pełnią doniosłą rolę w ich życiu i rozwoju. Dzieci bawią się, gdyż wynika to z ich natury. Poprzez ten rodzaj aktywności poznają otaczający je świat i przygotowują się do dorosłego życia. Rola zabawy oraz zabawek w wychowaniu i kształtowaniu młodego pokolenia wydaje się więc szczególnie istotna.

2. W stronę edukacji regionalnej: I edycja konkursu pt. „Magiczny świat zabawek”

W roku szkolnym 2013/2014 nauczyciele ze Szkoły Podstawowej w Rudnie realizowali projekt autorski zatytułowany „Magiczny świat zabawek” pod patronatem honorowym m.in. Rzecznika Praw Dziecka, składający się z trzech zasadniczych części: organizacji Międzyszkolnego Konkursu Literacko-Fotograficznego pt. „Magiczny świat zabawek”, konkursu szkolnego na najpiękniejszą lalkę szmacianą oraz uroczystego podsumowania

połączonego z występem artystycznym dzieci, popularyzującym zabawki tradycyjne. Projekt dopełnił wykład Marka Szołtyśka – popularyzatora kultury śląskiej.

Nauczyciele bohaterami konkursu uczynili dzieci oraz ich zabawki. 2 września 2013 roku na stronach internetowych Rzecznika Praw Dziecka, Kuratorium Oświaty w Katowicach, Regionalnego Ośrodka Metodyczno-Edukacyjnego „Metis” w Katowicach oraz Szkoły Podstawowej w Rudnie pojawiła się informacja o tym przedsięwzięciu. Za nadrzędne cele organizatorzy uznali: upowszechnianie praw dzieci, w tym prawa do godnego spędzania czasu wolnego oraz zabawy i posiadania zabawek, rozwijanie wyobraźni twórczej w zakresie działalności artystycznej (fotograficznej), promowanie i kształtowanie twórczej postawy wobec literatury, ujawnianie talentów i uzdolnień małych twórców a także kształtowanie szacunku do Małej Ojczyzny. Zgodnie z przyjętymi założeniami, zadaniem uczestników było wykonanie pięciu fotografii ulubionych zabawek oraz napisanie tekstu (forma dowolna) tematycznie związanego ze zdjęciami. Konkurs cieszył się dużym zainteresowaniem uczniów klas IV-VI szkół podstawowych z całej Polski: napłynęło 100 prac.

Równoległe z organizacją konkursu literacko-fotograficznego został zainicjowany konkurs szkolny na najpiękniejszą lalkę. Zadaniem uczniów klas IV-VI było samodzielne wykonanie lalek szmacianych. Warto zauważyć tu, że do ich przygotowania został wykorzystany wzór lalki UNICEF-u, związany z ogólnopolskim projektem zatytułowanym „Wszystkie kolory świata”. Lalki szmaciane, wykonane przez uczniów z Rudna, były szyte na pozalekcyjnych zajęciach artystycznych pod opieką dorosłych opiekunów. Głównym zamierzeniem pomysłodawców była popularyzacja zabawek tradycyjnych, które – ich zdaniem – wywołują w dzieciach pozytywne emocje. Co więcej, podczas zajęć dodatkowych, uczniowie, wykonując lalki, doskonalili zdolności manualne.

Kiedy wszystkie lalki były gotowe, nauczyciele powołali komisję konkursową, która wybrała najlepsze prace, przyznając dzieciom trzy pierwsze miejsca oraz dwa wyróżnienia. Lalki te zostały wręczone patronom honorowym podczas uroczystości podsumowującej konkurs literacko-fotograficzny. Pozostałe prace zaprezentowano na wystawie a następnie ofiarowano uczniom klas I-III, aby podczas przerw międzylekcyjnych mogli bawić się nimi. Z poczynionych przeze mnie obserwacji wynika, że szczególnie dziewczynki chętnie bawią się tymi lalkami: nadają im imiona, przytulają, mówią do nich. Wykonawcy lalek także są do nich przywiązani emocjonalnie, o czym świadczy fakt, że, opowiadając o nich, stosują zaimbek „moje”, podkreślając w ten sposób, że są to ich zabawki. Jedna z matek, zainspirowana pomysłem samodzielnego wykonania zabawek, również postanowiła uszyć lalki nie tylko dla swoich dzieci, ale dla wszystkich uczniów klasy I.

Jak sądzę, uczniowie dlatego chętnie sięgają po tego typu zabawki, gdyż są one dla nich oryginalne. Dzieci przyzwyczajone są bowiem głównie do nowoczesnych, wszechobecnych w mediach i sklepach gadżetów popkultury. Można tu podkreślić, że tego typu zabawki, jak właśnie lalki szmaciane, mogą spełniać funkcję przekaźników wartości oraz integrować matki z dziećmi. Zabawki te u osób dorosłych wywołują wspomnienia z dzieciństwa, uruchamiając tym samym kulturotwórczy dialog międzypokoleniowy.

Ostatnim etapem autorskiego projektu realizowanego przez pracowników Szkoły Podstawowej w Rudnie było uroczyste podsumowanie konkursu literacko-fotograficznego, które odbyło się 16 grudnia 2013 roku. Organizatorzy zaprosili m.in.: dyrektora Delegatury w Gliwicach Kuratorium Oświaty w Katowicach, wójta gminy Rudziniec, przedstawiciela Nadleśnictwa Rudziniec, prezes Stowarzyszenia na Rzecz Odnowy i Rozwoju Lokalnego Sołectwa Rudno. Obecność tych lokalnych autorytetów jednoznacznie dowodzi twórczej współpracy przedstawicieli organów nadzorujących szkołę, którzy nie tylko doceniają pomysł nauczycieli, popierają go, ale i włączają się w działalność społeczności szkolnej.

Można tu dodać, że po części oficjalnej głos zabrali uczniowie, którzy pod moją opieką przygotowali występ artystyczny o tradycyjnych śląskich *graczkach* i *bawidółkach*. Dzieci prezentowały, jak działa *klepok* i na czym polega *kulanie felgi*, wyjaśniały, czym jest *bachrocza*. Uzupełnieniem kolekcji śląskich zabawek były recytacje wyliczanek oraz wykonanie piosenek, a więc twórcza wspólna zabawa wszystkich uczestników. Konkurs literacko-fotograficzny zamknął wykład popularny Marka Szołtyska na temat zabawek, którymi bawiły się dzieci na Górnym Śląsku od końca XIX do połowy XX stulecia. Na podstawie wywiadów mogę stwierdzić, że dzieci z uwagą słuchały Szołtyska i przyglądały się wszystkim *graczkom*.

Sądzę, że konkurs literacko-fotograficzny „Magiczny świat zabawek” stał się inicjatywą umożliwiającą łączenie dwu ważnych elementów działalności szkoły – przypominania o korzeniach i upowszechniania praw dzieci. Działania te – jak miemam – pozwalają realizować nie tylko podstawowe zadania edukacyjne, ale również holistycznie kształtować postawy młodego pokolenia.

3. Od zabawki dziecięcej do dyskusji o prawach dziecka – II edycja konkursu

Organizacja konkursu poświęconego zabawkom zainspirowała nauczycieli uczących w Rudnie do aktywnego włączenia się w działalność mającą na celu upominanie się o przestrzeganie praw dzieci. Zrodził się wówczas pomysł kontynuowania inicjatyw, które byłyby dla uczestników zabawą i dawały okazję do utrwalania w ich świadomości poczucia

własnej godności. Tym razem organizatorzy postanowili wyeksponować akcję upowszechniającą Konwencję o Prawach Dziecka oraz w dalszym ciągu poszerzać wiedzę dzieci o tym osobliwym regionie, jakim jest Górny Śląsk. Włączenie tematyki regionalnej umożliwiło zapoznanie z tradycyjnymi zwyczajami oraz obrzędami ludowymi funkcjonującymi dawniej i współcześnie w tym regionie.

Trzeba zauważyć, że pomysł włączenia się w dyskusję o prawach dziecka był w pełni uzasadniony i miał solidne podstawy. Marek Michalak - Rzecznik Praw Dziecka już dwukrotnie zaszczycił rudnowską szkołę swą obecnością. Pierwszy raz przybył tu w 2010 roku i opuścił to miejsce zauroczony rodzinną atmosferą oraz zachwycony umiejętnościami dzieci tudzież zaangażowaniem nauczycieli. Następnie w styczniu 2012 roku dał dowód uznania dla tej placówki edukacyjnej, zapraszając uczniów i nauczycieli do Katowic, gdzie dzieci wystawiły przedstawienie „Z Korczakiem w tle”, inspirowanym książką J. Korczaka pt. „Król Maciuś I”. Tydzień później uczniowie z Rudna pojechali – na specjalne zaproszenie rzecznika - do Belwederu na uroczystą inaugurację Roku Korczakowskiego. Była to wspaniała okazja ku temu, aby mogły zabrać głos w sprawie ich dotyczącej i przypomnieć wszystkim, że też są ludźmi i mają swoje prawa. 12 listopada 2012 roku po raz kolejny rzecznik okazał swą sympatię dla SP w Rudnie. Współczesny kontynuator idei Korczaka postanowił „wpaść z przyjacielską wizytą” do rudnowskiej szkoły.

Dodajmy tu od razu, że konkurs „Magiczny świat zabawek” nie był jedyną inicjatywą szkolną, mającą na celu upowszechnianie praw dziecka. Pierwsze tego typu przedsięwzięcie zostało zorganizowane w SP w Rudnie w 2012 roku i było obchodzone jako „Dzień Praw Dziecka”. Uczniowie mogli wykazać się wówczas znajomością swoich praw, uczestnicząc w licznych zabawach i turniejach. Kolejnym pomysłem popularyzującym prawo dzieci do godnego spędzania czasu wolnego był festyn rodzinny „Po naszymu, czyli o Śląsku po śląsku” (2013 r.) zorganizowany w Rudnie. Tym razem organizatorzy postanowili połączyć akcję upowszechniającą Konwencję o Prawach Dziecka z pogłębianiem wiedzy o Małej Ojczyźnie. Z okazji festynu uczniowie pod opieką nauczycieli przygotowali ciekawe występy ilustrujące baśnie i legendy popularne w ich miejscowości i okolicy. Uwagę przykuwały nie tylko ich umiejętności taneczne i gwarowe, ale i stroje ludowe. Podczas festynu został przeprowadzony konkurs gwarowy i wyłoniono „Mistrza gwary śląskiej”.

W roku szkolnym 2014/2015 w Szkole Podstawowej w Rudnie została przeprowadzona druga edycja konkursu, tym razem pod zmodyfikowanym tytułem: Ogólnopolski Konkurs Literacko-Artystyczny „Magiczny świat zabawek: wyruszamy w podróż z ulubionymi zabawkami” pod patronatem honorowym: Rzecznika Praw Dziecka,

Śląskiego Kuratora Oświaty, Starosty Gliwickiego, Wójta Gminy Rudziniec, Nadleśniczego Nadleśnictwa Rudziniec, Gminnego Ośrodka Kultury Rudziniec, Stowarzyszenia na Rzecz Odnowy i Rozwoju Lokalnego, Sołectwa Rudno przy współpracy z Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu dla uczniów kl. IV-VI szkół podstawowych. Tym razem uczestnicy redagowali opowiadanie z dialogiem, w którym opisywali podróż swojej ulubionej zabawki oraz przeżyte przez nią przygody (realistyczne lub fantastyczne). Uzupełnieniem opowiadania były: ilustracje wykonane techniką dowolną lub fotografie. Całość tworzyła „książeczkę”.

Druga edycja konkursu cieszyła się dużym zainteresowaniem wśród uczniów klas IV-VI szkół podstawowych z całej Polski: napłynęło blisko 200 prac. Komisja w składzie: dr Wioletta Dymel, mgr Jolanta Zygmunt-Więzik, mgr Jolanta Błasiak-Wielgus, nie miała łatwego zadania, bowiem – jak jury oceniło – uczestnicy przygotowali prace na bardzo wysokim poziomie. Ostatecznie komisja postanowiła nagrodzić 21 osób, przyznając nagrody Grand Prix, Wyróżnienia Literackie, Wyróżnienia Plastyczne. Wręczono także Wyróżnienia Organizatora:

20 listopada 2014 r. (czyli w Powszechny Dzień Dziecka oraz Ogólnopolski Dzień Praw Dziecka) w SP w Rudnie została zorganizowana uroczystość podsumowująca to przedsięwzięcie. Gości powitała gospodyni tej placówki, dyrektor Ewa Dohrmann:

- Nieprzypadkowo postanowiliśmy zorganizować podsumowanie naszego konkursu 20 listopada. O tym, że 1 czerwca obchodzimy Międzynarodowy Dzień Dziecka pamięta zapewne każdy, ale nie wszyscy wiedzą, że 20 listopada dzieci także mają swoje święto. Obchodzimy bowiem w tym dniu Powszechny Dzień Dziecka oraz (w tym roku po raz pierwszy) Ogólnopolski Dzień Praw Dziecka. Jest to znakomita okazja ku temu, aby przypomnieć wszystkim, że dziecko to także człowiek! – eksponowała dyrektor.

Uczniowie SP w Rudnie pod moją opieką przygotowali występ artystyczny, wprowadzający dzieci oraz dorosłych w historyczne wydarzenia związane z uchwaleniem Deklaracji Praw Dziecka oraz Konwencji o Prawach Dziecka, przeplatając je fantastyczną opowieścią o królu Maciusiu I. Celem tego popisu artystycznego było uświadomienie wszystkim symbolicznej wymowy dnia 20 listopada. Kolejną częścią programu było wręczenie nagród laureatom.

Po gratulacjach i sesji zdjęciowej przyszedł czas na lekcję muzealną przygotowaną przez Annę Bannert z Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu na temat tradycyjnych zabawek dziecięcych. Dzieci poznały stare śląskie zabawy i zabawki, o których dziś już nie pamięta się. Mogły nie tylko dokładnie obejrzeć śląskie *graczki* i *bawidolki*, ale także pobawić się

nimi. Pracowniczka muzeum zachęcała do kultywowania tradycji i pielęgnowania dziedzictwa przodków.

4. Dlaczego miś jest tak wyjątkową zabawką?- III edycja konkursu

Trudno wyobrazić sobie szczęśliwe dzieciństwo bez pluszowego misia. Jest on przecież towarzyszem dzieci w świecie beztroskiej zabawy oraz ich przyjacielem i powiernikiem najskrytszych sekretów.

Dlaczego to właśnie miś zasłużył sobie na miano ulubionej zabawki dziecięcej? Jaka jest jego historia? Nauczyciele ze Szkoły Podstawowej w Rudnie wraz z dziećmi poszukiwali odpowiedzi na te pytania, zapraszając uczniów klas IV-VI szkół podstawowych z całego kraju do udziału w III edycji Ogólnopolskiego Konkursu Literacko-Artystycznego pt. „Magiczny świat zabawek: Światowy Dzień Misia Pluszowego” pod patronatem honorowym: Rzecznika Praw Dziecka, Wójta Gminy Rudziniec, Śląskiego Kuratora Oświaty, Starosty Gliwickiego, Nadleśniczego Nadleśnictwa Rudziniec, Regionalnego Ośrodka Metodyczno-Edukacyjnego „Metis” w Katowicach, Gminnego Ośrodka Kultury Rudziniec oraz Stowarzyszenia na Rzecz Odnowy i Rozwoju Lokalnego Sołectwa Rudno.

Tym razem organizatorzy pragnęli wyeksponować w sposób szczególny misia, gdyż – wiadomo nie od dziś – że jest on szczególnie bliski dzieciom i osobom dorosłym również. Zadanie uczestników polegało na wykonaniu prac: literackiej oraz plastycznej. Przygotowywali oni „Misiową pocztówkę”, czyli pocztówkę, na której znajdował się miś lub misie oraz redagowali wiersz dla pluszowej zabawki z okazji jej święta. Okazało się, że osób zainteresowanych konkursem nie brakuje: napłynęło blisko 140 prac.

Nieprzypadkowo rozstrzygnięcie tegorocznej edycji konkursu odbyło się 25 listopada. Wiadomo przecież, że właśnie w tym dniu pluszowy miś obchodzi swoje święto. Ta nowa świecka tradycja zrodziła się w 2002 roku, czyli w setną rocznicę powstania maskotki. Przypomnijmy tu, że pierwszy miś-zabawka został uszyty w 1902 roku i nadano mu imię Teddy na cześć prezydenta USA Teodora Roosevelta.

W tym ważnych dla wszystkich miłośników misiów dniu do niewielkiej szkoły w gminie Rudziniec zjechało wielu znakomitych gości: laureaci konkursu wraz z nauczycielami i rodzicami oraz: wójt Krzysztof Obrzut, Agnieszka Polowczyk z Nadleśnictwa Rudziniec, Anna Dzięgiel – reprezentująca Regionalny Ośrodek Metodyczno-Edukacyjny „Metis” w Katowicach, Danuta Czok – dyrektor Gminnego Ośrodka Kultury Rudziniec, Renata Böhm – prezes Stowarzyszenia na Rzecz Odnowy i Rozwoju Sołectwa Rudno, sołtys Rudna oraz radni.

Uroczystość podsumowującą konkurs zainicjowała dyrektor Ewa Dohrmann, która powitała licznie zgromadzonych gości. Następnie głos zabrał wójt – patron honorowy przedsięwzięcia oraz fundator nagrody głównej. Podziękował on laureatom oraz uczestnikom za to, że popularyzują zabawki tradycyjne oraz przypominają wszystkim o prawie dzieci do zabawy i godnego spędzania czasu wolnego. Po części oficjalnej przyszedł czas na to, aby głos zabrali specjaliści od zabaw i zabawek, czyli dzieci. Uczniowie klas II i VI pod moją opieką przygotowali program artystyczny, w którym przedstawili historię pluszowej zabawki. W nowoczesny i oryginalny sposób zademonstrowali, w jaki sposób groźny król puszczy - czyli niedźwiedź - został oswojony i na stałe zagościł w dziecięcych pokojach. W dalszej kolejności przyszedł czas na chwilę wyczekiwaną przez wszystkich: rozdanie nagród ufundowanych przez: Rzecznika Praw Dziecka, Wójta Gminy Rudziniec, ROM-E „Metis” w Katowicach, GOK Rudziniec, Stowarzyszenie na Rzecz Odnowy i Rozwoju Sołectwa Rudno oraz sołtys Rudna.

6. Podsumowanie

Wiadomo nie od dziś, że współcześnie coraz większy wpływ na kolekcje zabawek dziecięcych ma kultura popularna. Powszechny dostęp do środków masowego przekazu i nowoczesnych technologii oddziałuje na dziecięce formy aktywności twórczej. Proces ten widoczny jest m.in. w pojawianiu się nowych zabawek, takich jak: lalki *Monster High*, kucyki *Pony*, ptaki *Angry Birds*, figurki *Pet Shop*, samochodziki elektroniczne, zabawki inspirowane filmami dla dzieci i osób dorosłych etc. Wprowadzanie na rynek nowych form zabawek wiąże się ze zmianami ogólnocywilizacyjnymi. Znamionym jest fakt, że tego typu rozrywka jest dla dzieci atrakcyjna, być może ze względu na bogactwo form, które oferuje i na to, że żyją one w świecie audiowizualnym, w którym bodźce wzrokowe odgrywają istotną rolę.

Jednakże – co starałam się tu udowodnić – zabawki tradycyjne nie muszą odejść do lamusa, mogą okazać się istotnym elementem kształtowania tożsamości regionalnej i więzi z regionem. To żywe zainteresowanie zabawkami, szczególnie tradycyjnymi, traktuję jako osobliwą formę sprzeciwu wobec dynamicznego procesu unifikacji, będącego wynikiem oddziaływania kultury popularnej w świecie nastawionym na przyjemność i rozrywkę. Wydaje się, że najistotniejsza jest w tym kontekście próba odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób działania podejmowane np. przez szkoły mogą pomóc przedstawicielom najmłodszego pokolenia konstruować ich tożsamość i „odnaleźć swoje miejsce w świecie”?

Konkurs „Magiczny świat zabawek” postrzegam jako interesującą i wartościową próbę dbałości o własną tożsamość w globalizującym się świecie. Można przeto przyjąć, że

edukacja obejmująca zabawki i zabawy jest nośnikiem wartości, stąd uwzględnienie dziedzictwa regionalnego w procesie edukacji jest atrakcyjną propozycją dla dzieci, które spontanicznie akceptują ją i z którą identyfikują się. Eksponowanie zabawek może stać się ponadto pretekstem do wszczęcia dyskusji na temat praw dziecka. Forma konkursu pozwala uczestnikom na rozwijanie ich zdolności pisarskich oraz artystycznych. Wnioski wysnute z trzech edycji konkursu utwierdzają mnie w przekonaniu, że zabawki przestały stanowić w świadomości ich użytkowników jedynie wpisany w obszar kultury popularnej marginalny przejaw trywialnej rozrywki.

dr Bożena Kaczmarczyk

Bibliografia:

B. Kaczmarczyk, *Lalki do zabawy i nie tylko... O formie i funkcji lalek w kulturze tradycyjnej i współczesnej*, „Zabawy i Zabawki” 2013, nr 1-4, s. 10-46.

B. Kaczmarczyk, *Magiczny świat zabawek, czyli od zabawki do dyskusji o prawach dziecka*, „Magazyn Szkolny” 2014, nr 4, s. 12-13.

B. Kaczmarczyk, *To, co dzieciom najbliższe*, „Wiadomości Powiatu Gliwickiego” 2014, nr 1, s. 5.

R. Kantor, „*Homo ludens*” *Huizingi a kultura konsumpcji zabawy*, „Zabawy i Zabawki” 2014, s. 74-94.

Międzyszkolny Konkurs Literacko-Fotograficzny „Magiczny świat zabawek”, opr. B. Kaczmarczyk, Rudno 2014.

Ogólnopolski Konkurs Literacko-Artystyczny „Magiczny świat zabawek: wyruszamy w podróż z ulubionymi zabawkami”, opr. B. Kaczmarczyk, Rudno 2015.